

ΕΝ ΚΙΝΔΥΝΩΙ! . . . 1

A'.

Εἰς τὴν Μαχαβαράταν, τὸ μέγα ἐπικόν ποίημα τῶν Ἰνδῶν, ἡ ἥρωϊκὴ οἰκογένεια τῶν Πανδαβάς φθάνει εἰς τὰς πύλας τοῦ οὐρανοῦ· αἱ πύλαι ἀνοίγονται προθύμως· ἀλλ' ὁ φρουρῶν ἄγγελος κἀμνει τὴν παρατήρησιν ὅτι ὁ κύων των δὲν εἶνε δυνατόν νὰ εἰσέλθῃ. Οἱ Πανδαβάς προσβλέπουν μὲ τεθλιμμένον βλέμμα τὸν ἄγγελον· παρακαλοῦν· μάτην· ἵκετεύουν θερμῶς· εἶνε ἀδύνατον. Λαμβάνουν τὴν ἀπόφασιν των· στρέφονται ν' ἀπέλθουν. Τὸν σύντροφόν των τὸν πιστόν ν' ἀποχωρισθῶν; Ποτέ. Ἀλλὰ, τὴν τελευταίαν στιγμὴν, ὁ ἄγγελος συγκινεῖται· ἡ καρδιά στέλλει τὸ ταχύ της μήνυμα εἰς τὸν νοῦν· ἡ ἀπόφασίς του μεταβάλλεται· καὶ ὁ κύων λαμβάνει τὴν ἄδειαν νὰ εἰσέλθῃ μὲ τοὺς κυρίους του.

Κ' ἐγώ, εἰς τὸν παράδεισον τοῦτον, πλὴν τοῦ ἀναγνώσματος τὸ ὁποῖον εἶχα ὑποσχεθῆ, ἔφερα μαζί μου καὶ ἄλλο τι, ὀλίγην Ψυχολογίαν· εἶνε τὸ ἀγαπητόν κυνᾶριόν μου. Κἀτι μοῦ ἔλεγεν ὅτι ἐδῶ θὰ ἐγίνετο εὐθὺς ἀμέσως ὅ,τι εἰς τὴν Μαχαβαράταν γίνεται εἰς τὸ τέλος. Ἡμῖν βέβαιος περὶ τῆς ἐπιεικειᾶς τῶν ἐδῶ — θὰ ἔλεγα ἄγγέλων, ἂν δὲν ἐφοβούμην μήπως μὲ τὴν τετριμμένην φιλοφρόνησιν χάσω τὴν ἐπιεικειαν τοῦ ἄρρενος ἀκροατηρίου μου· οἱ ἄγγελοι, βλέπετε, μόνον εἰς τὴν Γραμματικὴν εἶνε γένους ἄρσενικοῦ· εἰς τὸ Λεξικόν τοῦ βίου ἀνήκουν εἰς τὸ φύλον τῆς ὠραίας μορφῆς των, εἰς τὸ ἀμύστακον καὶ ἀγένειον φύλον.

Εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν ἐντυπώσεών μου περὶ τῆς μεγάλης ἐν Γερμανίᾳ πλημμύρας καθ' ἣν ἐκινδύνευσαν νὰ πινηῶ, θὰ προσθήσω μερικὰ περὶ ψυχολογικῆς αὐτοπαρατηρησίας· ἔχω τὸν λόγον μου, ὅπως θὰ ἰδῆτε.

B'.

Ἡ αὐτοπαρατηρησία ἡ ἐσωτερικὴ παρατήρησις, εἶνε ἡ σπουδαιστάτη πηγὴ τῆς ψυχολογικῆς ἐρεῦνης· μόνον δι' αὐτῆς λαμβάνομεν ἀμέσως, ἀπ' εὐθείας, γνῶσιν τῶν καταστάσεων τῆς ψυχῆς· ἡ σημασία της διὰ τὸν ψυχικὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου εἶνε μεγίστη. Ἀλλὰ δὲν εἶνε τὸσον εὐκολος ὅσον ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται. Φιλόσοφοι τινες μάλιστα ἐπρέσβευσαν ὅτι εἶνε αὐτόχρημα ἀδύνατος. Τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, λέγουσιν, δὲν δύναται νὰ ἐνεργῇ καὶ συγχρόνως

νὰ παρατηρῇ ἑαυτὸ ἐνεργοῦν. Ἄν ἐν ᾧ διανοοῦμαι ἡδυνάμην νὰ ἴδω συγχρόνως ἑμαυτὸν διανοούμενον θὰ ὠμοιάζα πρὸς ἄνθρωπον, ὅστις κύπτει ἀπὸ τοῦ παράθυρον διὰ νὰ ἴδῃ ἑαυτὸν βαδίζοντα εἰς τὸ πεζοδρόμιον.

Ἐν τούτοις ἡ αὐτοπαρατηρησία εἶνε δυνατή. Ἀλλὰ πόσον δύσκολος! Εἰς τὸν ἐντὸς ἡμῶν, τὸν πνευματικὸν ὀφθαλμὸν συμβαίνει ὅ,τι καὶ εἰς τὸν ὀφθαλμὸν τὸν ἐπὶ τοῦ προσώπου· εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἶνε ἐστραμμένον πρὸς τὰ ἐκτός. Ὁ ὀφθαλμὸς τὰ ἐξωτερικὰ ἀντικείμενα ἀντιλαμβάνεται φυσικῶς καὶ ἀδιάστως, ἐν ᾧ ἑαυτὸν καὶ τί εὐρίσκειται ἐν τῷ ἐσωτερικῷ αὐτοῦ ἐμμέσως μόνον καὶ διὰ τεχνητῶν μέσων κατορθώνει νὰ ἴδῃ. Ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς αὐτὰ τὰ ἐξωτερικὰ ἀντικείμενα ὁ ὀφθαλμὸς εἶνε κατεσκευασμένος διὰ τὰ μακράν· πάντες γνωρίζομεν ὅτι, ὅσᾱκις ἀναγκαζόμεθα νὰ προσαρμώσωμεν τὸ βλέμμα ἡμῶν εἰς πολὺ πλησίον ἀντικείμενα, αἰσθανόμεθα ἐνόχλησιν τινα καὶ κόπωσιν, ὡς νὰ συσφιγγόμεν καὶ νὰ συμπιέζωμεν αὐτό, ἐν ᾧ εὐάρεστον συναίσθημα ἀνακουφίσεως κατέχει ἡμᾶς, ὅταν, λύοντες τὸ βλέμμα ἐκ τῶν δεσμῶν, ἀφίνωμεν αὐτὸ ἐλεύθερον εἰς τὸν ἀναπεπταμένον ὀρίζοντα.

Πλὴν τούτου ὁ ἄνθρωπος εἶνε πρακτικὸς πολὺ πρὶν γίνη θεωρητικὸς. Ἡ ἐξωτερικὴ φύσις, τὴν ὁποίαν ἐνωρὶς μανθάνει νὰ θεωρῇ ὡς πηγὴν τῆς θλίψεως καὶ τῆς χαρᾶς του, κρατεῖ αἰχμαλώτον τὸ ὄμμα του καὶ δὲν τὸ ἀφίνει νὰ στραφῇ πρὸς τὰ ἐντὸς. Ἐν τῇ περὶ ὑπάρξεως πάλῃ ἀσυγκρίτως σπουδαιότεραν σημασίαν τῆς ἐξετάσεως ἑαυτοῦ ἔχει εἰς τὸν ἄνθρωπον ἡ ἐξέτασις τῶν περὶ αὐτόν· τῶν ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν, τοῦ βίου τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, τοῦ βίου τῶν ζώων, τῆς βαθμιαίας ἀναπτύξεως τῶν φυτῶν καὶ καρπῶν. Μόνον εἰς ὑψηλοτέραν βαθμίδα ἀναπτύξεως φθάνει μέχρι τῶν ὠτων αὐτοῦ τὸ πρόσταγμα· Γνωθὶ σαυτόν!

Πρώτη δυσχέρεια τῆς αὐτοπαρατηρησίας εἶνε ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ παρατηρητοῦ πρέπει νὰ χωρισθῇ εἰς δύο μέρη, εἰς παρατηροῦν καὶ παρατηρούμενον. Ἀλλ' ὁ τεχνητός, ὁ καταναγκαστός οὗτος χωρισμὸς τῆς ψυχῆς εἰς δύο μέρη τείνοντα διαρκῶς, καὶ κἀποτε ἐναγωνίως, νὰ ἐνωθῶσιν, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ συκρατηθῇ ἄνευ προσπαθείας ἐπιπόνου πολλᾶκις καὶ ὀδυνηρᾶς. Ἡ ἐπὶ ὥρας συνεχεῖς ἀδιάλειπτος προσήλωσις τοῦ φακοῦ τοῦ ἡμίσεος τῆς ψυχῆς ἐπὶ τοῦ ἄλλου ἡμίσεος δύναται νὰ καταστῇ ἀληθὲς μαρτύριον.

Τὴν δυσχέρειαν τῆς αὐτοπαρατηρησίας ἐπαυξάνει τὸ ταχύ καὶ εὐμετάβλητον τῶν ψυχικῶν φαινομένων. Ὁ βοτανικὸς θέτων πρὸ αὐτοῦ οἰονδήποτε βότανον δύναται νὰ τὸ παρατηρήσῃ ἐν ἀνέσει· εἶνε ἀκίνητον· ἀλλὰ πῶς ν' ἀπομονώσωμεν, πῶς νὰ περιχαγγάσωμεν εἰς ἀκίνησιν τὰς ἀσταθεῖς, τὰς ἀειρόρους ψυχικὰς καταστάσεις; Καθ' ἣν στιγμὴν θέλομεν νὰ ἐξερευνήσωμεν κατάστασιν τινα, αὕτη παρῆλθεν ἤδη, συνεχωνεῖται μετ' ἄλλων, ἐξηρανίσθη, διότι εἰς τὰ ψυχικὰ φαινόμενα προσαρμύζεται κατ' ἐξοχὴν τὸ ἡρακλείτειον «πάντα βεῖν εἶναι· δὲ παγίως οὐθέν».

Ἀλλὰ καὶ ἂν κατορθώσωμεν νὰ παρατηρήσωμεν

1 Ἀνεγνώσθη ἐν τῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ Παρνασσῶ.

τὸ ἥμισυ τῆς ψυχῆς ἡμῶν μετὰ τῆς αὐτῆς ἐναργείας, μεθ' ἧς καὶ τάντικείμενα τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, τί τὸ ὄφελος; τὸ ἕτερον ἥμισυ, τὸ παρατηροῦν θὰ μείνῃ ἀνεξερεύνητον.

Εἶνε ὁμως δυνατὸν νὰ παρατηρήσωμεν μὲ πλήρη ἐνάργειαν τὰς ψυχικὰς ἡμῶν καταστάσεις;

Ἐπίσημος κριτικὸς ὁμιλῶν περὶ τῆς ἐξωτερικῆς παρατηρήσεως λέγει: «Παραμορφοῦμεν τὴν πραγματικότητα καὶ μόνον διὰ τῆς προσοχῆς τὴν ὁποίαν καταβάλλομεν πρὸς κατόπτεισίν της. . . Ἡ πραγματικότης ἐρωτωμένη ὁμοιάζει πρὸς ἄνθρωπον ἐρωτώμενον. Δὲν ἀπαντᾷ ἐντελῶς ἀδιάσπαστος· ἡ ἀπάντησίς της ἔχει τι τὸ ἐπιτετηθευμένον». Τοῦτο ἰσχύει κατὰ γράμμα διὰ τὴν ἐσωτερικὴν παρατήρησιν.

Εἶνε ψυχολογικὸς νόμος ὅτι τὰ ψυχικὰ φαινόμενα τόσῳ φυσικώτερον κινουῦνται ἐν ἡμῖν, ὅσῳ ὀλιγώτερον παρενοχλεῖται ὁ ῥοῦς αὐτῶν διὰ προμελετημένης αὐτοπαρατηρησίας· ἡ προσπάθεια τοῦ παρατηρητοῦ μεταβάλλει· οὐσιωδῶς τὸ παρατηρούμενον· ὅσῳ περισσότερον συγκεντροῦται· καὶ ἐντείνεται τὸ ὑποκειμενικὸν μέρος—τὸ παρατηροῦν—τόσῳ συμμαζεύεται καὶ συρρικνουῦται τὸ ἀντικειμενικόν. Ὡστε δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὅσῳ σπουδαιότερον θέλομεν νὰ παρατηρήσωμεν ἑαυτοὺς, τόσῳ ὀλιγώτερον εὐρίσκουμεν τί νὰ παρατηρήσωμεν. Ἐδῶ δὲν ἰσχύει τὸ «ζητεῖτε καὶ εὐρήσετε»· ὅσῳ περισσότερον ζητοῦμεν τόσῳ ὀλιγώτερον εὐρίσκομεν.

Ἄν ὁ ποιητής, ὁ καλλιτέχνης, κατὰ τὰς πυρετώδεις στιγμὰς τοῦ δημιουργικοῦ ἐνθουσιασμοῦ θελήσῃ νὰ παρατηρήσῃ τί γίνεται ἐντός του, δὲν θὰ συλλάβῃ ἐπ' αὐτοφῶρῳ ἐνεργοῦσαν τὴν ὀργανωτικὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς, τὴν μυστηριωδῶς συνδέουσαν εἰς νέους συνδέσμους παλαιὰ στοιχεῖα, διότι ἡ καλλιτεχνικὴ παραγωγὴ θὰ σταματήσῃ. Εἶνε πασίγνωστον πλέον ὅτι πᾶσα σφοδρὰ κίνησις τῆς ψυχῆς, ἂν ὀσυναισθανόμενος αὐτὴν θελήσῃ νὰ τὴν περιεργασθῇ καὶ τὴν διακριθῶσῃ, ἀπὸ συγκινήσεως μεταβάλλεται εἰς τὸ ἄτονον καὶ διαυγές πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον λέγεται γνῶσις. Ἐν γένει δὲ εἰς τὰ ψυχικὰ φαινόμενα, τὰ ἀπαιτοῦνται ἀδιείρετον συγκέντρωσιν τῆς παραστατικῆς δυνάμεως, ἡ αὐτοπαρατηρησία εἶνε σχεδὸν ἀδύνατος.

Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς ἄλλας περιστάσεις. Ἄς μελετήσωμεν, ἐπὶ παραδείγματι, τὴν ψυχικὴν κατάστασιν, τὴν ὁποίαν ἀποκαλοῦμεν νύσταν. Τότε: *ceci tuera cela*· ἡ παρατήρησις θὰ νικήσῃ καὶ τότε ἡ ἡδεῖα νάρκωσις ἢ κατέχουσα τὴν ὑπαρξίν μας θὰ ἐξατμισθῇ καὶ ὁ ὕπνος θὰ φύγῃ διότι τὸν κατασκοπεύομεν, ἢ ὁ ὕπνος θὰ ὑπερισχύσῃ, θὰ κλείσῃ ἀπαλὰ, ἀπαλὰ τὰ βλέφαρά μας, καὶ τότε χαῖρε παρατήρησις, καὶ χαῖρε Ψυχολογία! μὲ τὰ ἐξωτερικὰ μάτια θὰ κλείσουν καὶ τὰ ἐσωτερικὰ.

Ἡ ἐσωτερικὴ παρατήρησις λοιπὸν μέχρι ψυχικοῦ τινος βᾶθους δύναται νὰ φθάσῃ. Ὑπάρχουσι δὲ γωνίαι τῆς ψυχῆς εἰς τὰς ὁποίας ἡ βολὴ αὐτῆς οὐδέποτε εὐρίσκει τὸν πυθμένα. Ἀνεξερεύνητοι εἶνε αἱ στοιχειώδεις ἀρχαὶ τοῦ ψυχικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς παιδικῆς ἡμῶν ἡλικίας, τὴν ὁποίαν περιβάλλει ὁμίχλη τόσῳ πυκνοτέρα, τόσῳ μᾶλλον ἀδιαπέραστος, ὅσῳ ἐγγύτερον εἶνε εἰς τὸ μυστηριώδες ἄγνωστον ἐξ οὗ προήλθομεν· ὁμοίως ἀνεξε-

ρεύνητοι ὑπὸ τῆς αὐτοπαρατηρησίας εἶνε καὶ οἱ ψυχικοὶ κλονισμοί· δι' αὐτοὺς λέγομεν, καὶ πολὺ ὀρθῶς, ὅτι εἴμεθα «ἐκτὸς ἡμῶν», δηλαδὴ δὲν εὐρίσκόμεθα ἐντὸς ἡμῶν ὅπως παρατηρήσωμεν τί συμβαίνει.

Ἄλλ' αἱ δυσχερεῖαι τῆς αὐτοπαρατηρησίας αὐξάνουσι καὶ ἐκ τῆς ἰδιότητος τοῦ παρατηροῦντος. Πολλοὶ ἄνθρωποι εἶνε ἀνίκανοι νὰ παρατηρήσουν ἑαυτοὺς μετ' ἀκριβείας· τὸ μικροσκοπιὸν ὑπὸ τὸ ὁποῖον θέτουν τὴν ψυχὴν των εἶνε θαμβόν· τὸ θαμβόνου πολλὰ πράγματα, ἡ ἀλαζονεία, ἡ φιλαυτία. Ὁ ἄνθρωπος, ὡς γνωστόν, χειρότερον παντὸς ἄλλου ὄντος ἐν τῷ κόσμῳ γνωρίζει ἑαυτόν. Κατὰ κανόνα τὸν θεωρεῖ καλλίτερον ἀφ' ὅ, τι εἶνε. Δυσκολωτέρα τῆς φυλλομετρήσεως τῶν ὀγκωδιστάτων τόμων εἶνε ἡ ἀναδίφησις τῆς ψυχῆς μας.

Ὡ, ἂν ἐγνωρίζομεν τὸν ἑαυτόν μας! Ποσάκις οἱ πόθοι μας, τὰ ὄνειρά μας εἶνε ἀπλῶς φυσικὸν προῖον τοῦ ὀργανισμοῦ μας ὅπως ἡ εὐωδία εἶνε τοῦ ῥόδου καὶ ἡ δηλητηρία ἐπενέργεια τοῦ κωνεῖου. Ποσάκις ἀνέρονται τὰ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μας μόνον καὶ μόνον διότι τὰ ἔχομεν εἰς τὴν καρδίαν! Ποσάκις ἀντὶ νὰ ζητήσωμεν τὸν πόνον μας ἐντὸς ἡμῶν, τὸν ζητοῦμεν ἀλλοῦ, καὶ ποσάκις ἀγνωστοὺντες τὸ ἐν ἡμῖν τραῦμα, νομίζομεν, μόνον καὶ μόνον διότι ἀγνοοῦμεν, ὅτι μᾶς ἐτραυματίσαν ἄλλοι!

Πολλοὶ ἄνθρωποι αἰσθάνονται ἀκατανίκητον ἀποστροφὴν εἰς τὴν ἐξέτασιν ἑαυτῶν· δὲν θέλουσιν ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ ἐρωτήσουν ἑαυτοὺς· δὲν περιμένουν, ὡς φαίνεται, ἀπάντησιν ἀξίζουσαν τὸν κόπον τῆς ἐρωτήσεως· ἄλλοι δὲν ἐρευνοῦν τὸ ἐσωτερικόν αὐτῶν διότι φοβοῦνται μὴ εὐρουν δυσάρεστα πράγματα· διστάζουσι νὰ γνωρίσουν τὸν ἑαυτόν των διότι εἶνε βέβαιοι ὅτι χειροτέραν γνωριμίαν δὲν δύναται νὰ κάμουν:

pour peu qu'on s'examine on s'en tient méprisable

Ἄλλ' ἡ αὐτοπαρατηρησία δὲν εἶνε μόνον δύσκολος, εἶνε καὶ ἐπικίνδυνος· ὁ τεχνητὸς χωρισμὸς τοῦ ἐγῶ, τὸ ἐπίμονον τάνυσμα κατὰ δύο διευθύνσεις δύναται νὰ διαρρήξῃ αὐτὸ διὰ παντός. Οἱ πλείστοι τῶν αὐτοπαρατηρητῶν ἦσαν ἢ ἐγένιναν ὑποχονδριακοί. Ἐν γένει ὅστις παρατηρεῖ ἑαυτόν ἐπιμόνως δεικνύει πολὺ ὑποπτα σημεῖα· ὁ μέγας Κάντιος λέγει ἀπῶς ὅτι ὁ αὐτοπαρατηρητὴς πρὶν ἐπιχειρήσῃ τὸν ἐξερευνητικὸν του πλοῦν πρὸς ἀνακάλυψιν ἑαυτοῦ θὰ κάμῃ καλὰ νὰ ἐπιβιβασθῇ εἰς Ἀντίκυραν, τὴν ὀνομαστήν τὸ πάλαι διὰ τὸν ἐλλέβορόν της ὅστις ἐθεράπευε τὴν παραφροσύνην καὶ τὴν μονομανίαν.

Ἐν τούτοις ὁμως ἡ αὐτοπαρατηρησία εἶνε δυνατὴ. Αἱ παρατηρούμενα ψυχικὰ καταστάσεις μεθ' ὅλον τὸ ἀποδιδράσκον αὐτῶν καὶ τὸ ἀσύλληπτον δὲν ἐξαφανίζονται· ὀλοσχερῶς, ἀλλὰ διατηροῦνται ἐν τῇ μνήμῃ μας, ἐνίοτε ἀναλλοίωτοι. Διὰ τῆς λεγομένης ψυχολογικῆς ἀναπλάσεως, φωτίζεται ἐκ νέου ἢ ἐντὸς ἡμῶν ἐσκοτισμένη, ἢ ἄλλοτε κατάστασις· τὴν διακρίνομεν ἀναθρώσκουσαν ἐκ νέου, ἀναγνωρίζομεν τὸν ἀρχαῖον ἡμῶν γνωρίμον καὶ τὸν ἐξετάζομεν μετὰ περιεργίας, τὴν ὁποίαν δὲν ἠδυνήθημεν νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὴν πρώτην φοράν. Δι' ἐπισταμένης δ' ἀσκήσεως δυνάμεθα νὰ ἐλαττώσωμεν τὰς δυσχερεῖας τῆς αὐτοπαρατηρησίας

Ἄλλὰ μὴ λησμονῶμεν τὸ ἐξῆς· πολλάκις νομίζομεν ὅτι παρατηροῦμεν αὐτὴν τὴν ψυχικὴν κατάστασιν ἐν ᾗ ἡμεῖς ἔχομεν ἐνώπιόν μας μόνον τὴν ἐξ ἀναμνήσεως εἰκόνα αὐτῆς, ὅτε μὲν ἄχρουν, ἄτονον, ὅτε δ' ἐξιδανικευμένην, ἀπατηλήν.

Τώρα φθάνω εἰς τὸ συμπέρασμα τῆς ψυχολογικῆς αὐτῆς εἰσαγωγῆς. Δυσπιστεῖτε εἰς τὰς ψυχικὰς ἐκμυστηρεύσεις, εἰς τὰς λεπτομερεῖς λογοδοσίας, αἰτινες μᾶς δίδουν δῆθεν λογαριασμὸν περὶ ἐκάστου λεπτοῦ τοῦ ψυχικοῦ βίου. Δὲν εἶνε εὐκόλον ἐν τῇ αὐτοπαρατηρησίᾳ νὰ συλλάβωμεν ζωντανὸν τὸν ἰχθῦν ἐν ᾗ κολυμβᾷ καὶ παρέργεται πρὸ ἡμῶν συμβαίνει δὲ εἰς τοὺς ψυχολογικοὺς ἰχθύς ὅ,τι καὶ εἰς τοὺς τῆς ἀγορᾶς· μᾶς τοὺς πωλοῦν ὡς νωπούς, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἔχωμεν τὰ μάτια μας ἀνοικτά· ὑπάρχουν καὶ φιλολογικὰ κοκκινίσματα τῶν σπαράγγων.

Τὴν ψυχὴν ἀποκαλεῖ ὁ διάσημος ψυχολόγος Nalowsky «μυστηριώδη κόσμον, ἢ πρὸς τὸν ὅποιον εἰσόδος εἶνε σκοτεινὴ ὡς ἡ φέρουσα πρὸς τὸν Ἄδην τῶν ἀρχαίων». Οἱ Ὀδυσσεῖς οἵτινες κατέβησαν εἰς αὐτὸν καὶ ὀμιλοῦν ἄφ' οὗ τὸν εἶδον, εἶνε ὀλίγιστοι. Τὸν μυστηριώδη τοῦτον κόσμον ἐξηρεύνησε, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του, ὁ Μωπασάν· κατῆλθεν εἰς αὐτὸν φέρων ἐπὶ κεφαλῆς, ὡς οἱ μεταλλωρύχοι, τὸν φανὸν ὅστις ἔμελλε νὰ τὸν φωτίζῃ εἰς τὰ σκοτεινὰ βᾶθη· ἀλλ' ὁ φανὸς ἐσβέσθη ἐκεῖ κάτω, ἡ δυστυχῆς κεφαλὴ ἔμεινεν εἰς τὸ ἔρεθος, κ' ἐξεπληρώθη ἢ φοβερὰ ἀπειλὴ τοῦ Καντίου! . . .

Καὶ ἄλλο ἐν ἀκόμῃ εἶνε τὸ συμπέρασμά μου· ὀμιλῶν περὶ αὐτοπαρατηρησίας τόσῃ ὥραν σωρεύω ἐλαφροντικὰς περιπτώσεις διὰ τὴν ἰδικήν μου· ἔμεινα ἐν καὶ ἡμισυ ἡμεροῦνκτιον πολιορκημένος ὑπὸ τοῦ ὕδατος. Κατὰ τὰς ἀγωνιώδεις ὥρας τοῦ κινδύνου ἐρριψα ἐπὶ τοῦ χάρτου μερικὰς ἐντυπώσεις· ἀλλὰ, σὰς τὸ λέγω ἀπὸ τώρα, δὲν ἐγγυῶμαι διὰ τὴν ἀκριβείαν των· ὑπῆρξαν στιγμαὶ ἀλλοφροσύνης, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ χωρισμένη ψυχὴ μου συνηνοῦτο διὰ μιᾶς εἰς ὀδυνηρὸν σπασμὸν· αἱ ἀστραπαὶ τοῦ τρόμου μὲ ἀπετύφλουν καὶ δὲν ἔβλεπα οὔτε ποῦ ἦμην, οὔτε τί ἦμην.

Ἐπειτα δὲ καὶ ἂν ἠδυνάμην νὰ συγκρατήσω ἐπὶ τοῦ χάρτου πιστῶς ὅ,τι διῆλθε διὰ τῆς ψυχῆς μου τὰς φοβεράς ἐκεῖνας ὥρας ἔπρεπε νὰ γερῶ δύο τόμους. Ἀλλὰ καὶ θὰ τὸ κατῶρουν; Ἡ ἀνθρωπίνη γλῶσσα, ἣτις δὲν ἔχει λέξεις νὰ παραστήσῃ ἀκριβῶς τὰς ἀποχρώσεις τῶν χρωμάτων, ποῦ νὰ τὰς εὔρῃ διὰ ν' ἀπεικονίσῃ τὰς ἀσυλλήπτους ἀποχρώσεις τῶν ψυχικῶν συγκινήσεων; Φεῦ! δὲν ἀρκεῖ ὅτι ἔχομεν τόσον ἄγνωστον ἐν ἡμῖν· ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ γνωστὸν μόνον χονδροειδῶς, μόνον διὰ γενικῶν γραμμῶν δυνάμεθα νὰ ἐκφράσωμεν· τὸ ἄλλο, τὸ μυστηριωδῶς ἰδιοφυές, τὸ κινούμενον εἰς τὸ βάθος τῆς συνειδησεῶς μας καὶ μόλις διαβλεπόμενον, μᾶς διαφεύγει. Ἡ ψυχὴ ἡμῶν εἶνε κατὰ τὸ ἡμισυ ἄλλοτε! . . .

Καὶ τώρα, διπλασιάσατε τὴν ἐπιεικειάν σας καὶ ἔλθετε μαζί μου εἰς τὸν τόπον τοῦ δράματος.

Γ'.

Ἡ Ἴένα εἶνε πολίγηγος τῆς Θουριγγίας περιώνυμος διὰ τὸ Πανεπιστήμιόν της· στενοὶ καὶ σχολιοὶ

εἶνε οἱ δρόμοι της· ἀνώμαλα καὶ τραχέα εἰς τοὺς πόδας τὰ λιθόστρωτά της· γηραιαὶ καὶ ἰδιόρρυθμοι αἱ οἰκίαι της, ὧν αἱ βαγάδες ὀμοιάζουν πρὸς ῥυτίδας γῆρατος κακῶς ὑποκρουτομένας· οἰονεὶ μεσαιωνικὴ κόνις ἐπιπάσσει τὴν ἀκαδημαϊκὴν πόλιν, τὴν ὅποιαν ὁ Γκαίτε ἀπεκάλεσε διὰ τὸν φοιτητικὸν βίον της «das liebe närrische Nest» (χαριτωμένη τρελλοφωλιὰ, ἀπάνω κάτω). Ὁ τὸ πρῶτον πατῶν τὸ ἔδαφος τῆς Ἴένης, βλέπων τόσας σημαίας κυματιζούσας νομίζει· ὅτι εὐρίσκεται εἰς ἐμπορικὴν πόλιν βριθουσαν προξενείων, ὅπως τὸ Βρενδῆσιον. Τὰ προξενεῖα ἐκεῖνα μὲ τὰ παράδοξα ἐμβλήματα καὶ τὰς ἐξωτικὰς σημαίας εἶνε τὰ κτίρια τῶν φοιτητικῶν συνδέσμων.

Τὰ ὑπέρθυρα καὶ οἱ τοῖχοι τῶν οἰκιῶν ἐν Ἴένῃ φέρουν πινακίδας ἀναμνηστικὰς τῶν ἐνδοξοτάτων ὀνομάτων τῆς γερμανικῆς ἐπιστήμης, Ἐν Ἴένῃ κατῶκησαν ὡς σπουδασταὶ ἢ ὡς καθηγηταὶ ὁ Λειβνίτιος, ὁ Κλόπστοκ, ὁ Βίγκελμανν, οἱ δύο Χούμπολδ, οἱ δύο Σλέγγελ, οἱ φιλόσοφοι Φίχτε, Ἐγγελ, Σέλλινγ, Ἐρμπαρτ.

Διὰ τὴν φιλολογικὴν ἀκμὴν της ἐπεκλήθη Saal — Athen: Ἀθηναί παρά τὸν Σάαλ.

Ἄλλ' ἡ Ἴένα ἀποπνέει ἰδίως Γκαίτε καὶ Σχίλλερ· ἐν αὐτῇ ἐγνωρίσθησαν καὶ συνεδέθησαν μέχρι τάφου οἱ δύο Dichterheroen, ἥρωες ποιηταί, ὡς τοὺς ἀποκαλοῦν ἐν Γερμανίᾳ· ὁ Σχίλλερ κατῶκησεν ἐν Ἴένῃ πολλὰ ἔτη, ἀνὰ πᾶσαν δὲ καμπὴν τῆς ὁδοῦ τὸ βλέμμα συναντᾷ ἐπὶ οἰκιῶν πινακίδας μὲ τὸ ὄνομά του.

— Τί ἀνήσυχον πνεῦμα! εἶπα κατ' ἐμαυτόν, ὅταν τὰς εἶδα τὸ πρῶτον· δὲν ἠδύνατο νὰ μείνῃ πολὺ ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην. . . Ἐπειτα ἔμαθα ὅτι ἡ ἀνησυχία προήρχετο ἐξῴθεν· ὁ Σχίλλερ δὲν ἐπλήρωνε καὶ τῷ ἔκαμναν ἐξῴσιν· ἀλλ' ἀφοῦ ἐξεδίωξαν αὐτὸν δὲν ἀπέστερξαν, ἀλλ' ἐφιλοδόχησαν τὴν λάμπην τοῦ ὀνόματός του· ὁ ἄλλοτε ἐξευτελισμὸς τοῦ ποιητοῦ μετέβη πρὸς τὸ μέρος τοῦ γρήματος· τὸ δ' ὄνομα τὸ καταδεχόμενον νὰ λάμπῃ ἐπὶ τῶν ἀφιλοξένων οἰκημάτων εἶνε ἡ μεγαλοφρονοστάτη ἐκδίκησις τοῦ πνεύματος κατὰ τῆς ὕλης, ἡ περιφανὴς διὰ τῶν αἰῶνων ἱκανοποίησις του.

Ἀλλὰ τὸ ὄνομα τῆς Ἴένης εἶνε ἀρρήκτως συνδεδεμένον πρὸς τὴν ὀδυνηροτάτην ἀνάμνησιν τῶν Γερμανῶν. Ἐπὶ τοῦ πρὸς βορρᾶν αὐτῆς ὄροπέδιου συνήφθη τῷ 1806 ἡ μάχη ἢ κατὰ κράτος ἐξολοθρεύσασα τὴν δύναμιν τῆς Πρωσίας· ὅσας δὲ γείνη ἀνάγκη νὰ διέλθῃ ἐκεῖθεν διὰ τοῦ σιδηροδρόμου ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας, ἡ ἀμαξοστοιχία ἐλαύνει ὀλοσχαῶς, ὡς νὰ σπεύδῃ ν' ἀφήσῃ ὀπίσω τὸν ζωντανὸν ἐφιόλτην τοῦ παρελθόντος. Λίθος φέρων τὸ ὄνομα Napoleonstein σημειοῖ μέχρι σήμερον ἐκεῖ ἐπάνω τὴν θέσιν, ἄφ' ἧς ὁ μέγας Κορσικανὸς διηύθυνε τὴν μάχην.

Τὴν Ἴέναν διὰ τὸ κάλλος αὐτῆς τὸ φυσικὸν ἐπωνόμασε Κάρολος ὁ Ε' μικρὰν Φλωρεντίαν· οἱ εὐγραμμαὶ λόφοι, αἱ βαθεῖαι κοιλάδες, αἱ κατάφυτοι χαράδραι, τὰ δάση τῶν ἐλατῶν τὰ περιστέροντα τὰ πέριξ βουνά, ἡ ἐπαλλαγὴ τῶν ὀριζόντων καὶ τῶν πρασίνων ἀποχρώσεων καθιστᾷ τὴν γραφικωτά-

τὴν φάραγγα τοῦ ποταμοῦ Σάαλ, ἥτις ἐνδεικτικῶς ἐπεκλήθη Θουριγγικὴ Ἑλβετία, μίαν τῶν ὠραιότατων ἀπολαύσεων τῶν ἀνθρωπίνων ὀφθαλμῶν.

Ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν μεσαιωνικῶν πύργων, ὧν τινες καταρρέουσιν εἰς ἐρείπια, ἄλλοι μετεβλήθησαν εἰς μετεωρολογικούς σταθμούς ἢ ἀγροτικὰ ξενοδοχεῖα ἀναπετάσσονται τὸ μαγικὸν πανόραμα. Κάτω, οἰοῦναι μετ' ἀκκισμῶν, περιελίσσεται ὁ Σάαλ ποῦ μὲν στίλβων ὡς χάλυψ, ποῦ δὲ μαντευόμενος μόνον ἐκ τῆς φροντωτῆς βλαστήσεως τῆς ἐκατέρωθεν τῶν χλοαζουσῶν ὄχθων του. Ὁ ποιητικὸς ποταμὸς δὲν ὑποδουλοῦται εἰς τὸ χειρωνεκτικὸν ἔργον τῆς πραγματικότητος· εἰς τὸ διαυγές του ὕδωρ δὲν στάζει ὁ ἰδρώς τοῦ τραχέος ἀγῶνος τοῦ βίου· ποῦ καὶ ποῦ μόνον μακρὰ σχεδία ἰστών, ἐν σκιερᾷ γωνίᾳ δάσους τῆς Θουριγγίας ὑλοτομηθέντων διαπλέουν τὸ στενὸν ρεῖθρον, μὲ τοὺς ἐπ' αὐτῶν ἰδιορρεῖς ναύτας, οἵτινες τὰς ἐλαύνουσι διὰ κονταρίων. Ἀλλὰ πρὸ τῆς Ἰένης ὁ Σάαλ κοιλιάνεται εἰς βαθυτέραν λεκάνην πλωτῆν· δι' ἡμᾶς τοὺς θαλασινούς, τοὺς συνδέοντας ἀναποσπᾶστως τοὺς σκαλοῦς καὶ τὰς κώπας πρὸς τὴν θάλασσαν, ἢ θεὰ ἀκατίου εἰς τὰ βάθη τῆς Γερμανίας, μεταξὺ ὀρέων, παρὰ τὸν Θουριγγικὸν δρυμὸν, ἔχει τι τὸ παράδοξον κατ' ἀρχάς. Ἀλλὰ πῶς ζωογονοῦν τὰ ἐλαφρά, χαριτωμένα ἐφόλια τὸ ἀρρήτως γραφικὸν ἐκεῖνο τοπίον, τὸ ἐπικαλούμενον Παράδεισος! τὰ δένδρα, αἱ κατάφυτοι ὄχθαι· ῥίπτουν ὑποτρέμουσαν εἰς τὸ ὕδωρ τὴν πρασίνην σιάν των· μορφαὶ νεαρά, σώματα σφριγηλά μὲ ἀνοικτοῦ χρώματος ἐσθῆτας ἀντικατοπτρίζονται τὸ θέρος εἰς τὸ ὑγρὸν κάτοπτρον· τὴν δὲ ἀτάραχον ἡρεμίαν τοῦ ποταμοῦ διακόπτουν τὸ ἔρρυθμον πλατάγισμα τῶν κωπῶν καὶ γέλωτες καὶ ᾄσματα φαιδρά.

Δ'.

Ἄλλ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας — 10]22 Νοεμβρίου 1890 — ὁ τότεν εἰδυλλιακὸς Σάαλ ἤρχισε νὰ ρέη σφοδρὸς καὶ θολός· τὸ ὕδωρ, ὅλον ἐν ὀγκούμενον εἶχεν ἀνέλθῃ μέχρι τοῦ χείλους τῶν ὄχθων· ἐνεκυμόνει ἀπειλήν.

Πολλοὶ συνηθροίζοντο εἰς τὴν ὄχθην καὶ παρετήρουν τὸ βαρὺ κυλίνθημα τοῦ ὕδατος, βαρὺ, ὡς νὰ ἔφερον ἤδη μεθ' ἑαυτοῦ τὴν συμφορὰν. Τινὲς ἔλεγον ὅτι ἡ πληθῶρα ἐκείνη τοῦ ὕδατος προῆλθεν ἀπὸ τὸν πρό τινας φοβερόν ὑετόν· τὰ σύννεφα πρὸς τὴν γῆν συρόμενα, βαρέα, εἶχον εἰσχωρήσῃ εἰς τὴν στενὴν κοιλάδα τοῦ Σάαλ, καὶ αἰχμαλωτισθέντα ἐντὸς τῶν βουνῶν δὲν κατώρθωσαν νὰ ὑψωθοῦν ὑπεράνω αὐτῶν, ἀλλ' ὅσον ὕδωρ εἶχαν τὸ ἐξέχυσαν ὅλον εἰς τὴν κοιλάδα· ἄλλοι ἔλεγον ὅτι προῆλθεν ἀπὸ αἰφνιδίαν τῆξιν πελωρίων ὄγκων χιόνων, αἵτινες εἶχον συσσωρευθῆ πρὸ ἐβδομάδων εἰς τὰς κλεισσοφείας καὶ τὰς φάραγγας. Πολλοὶ ἦσαν κατηφεῖς, ἀνήσυχοι· ἄλλοι παρηγοροῦντο ὅτι καὶ ἄλλοτε καταίθασε νερόν ὁ ποταμὸς, ἀλλὰ δὲν συνέβη τίποτε· μόνον αἱ παρόχθιαι οἰκίαι ἔκαμαν ἐν ἀπλοῦν ποδόλουτρον. . . .

Τῆ 12]24 Νοεμβρίου, ἡμέρᾳ Δευτέρᾳ, ἐπέστρεψα ἐκ τοῦ Πανεπιστημίου εἰς τὴν κατοικίαν μου· κατόικουν ὄχι μακρὰν τοῦ ποταμοῦ εἰς τινὰ ὁδὸν καλουμένην Steinweg (Πετρόδρομον), προεκτεινο-

μένην εἰς τὴν μεσαιωνικὴν, χονδροειδῆ καὶ ὀγκώδη γέφυραν, ἥτις διὰ πετρῶν καὶ χώματος ἐστρωμένη καὶ ἐκατέρωθεν διὰ λιθίνου τοιχώματος περιβαλλομένη ὠμοιάζει πρὸς ὁδὸν κρεμαστὴν ὑπὲρ τὸ ὕδωρ.

Ἡ ὥρα ἦτο τετάρτη περίπου μ. μ. Ὀμίχλη γαλακτοχόρους, πυκνή, ἀπτή σχεδὸν περιεδινεῖτο εἰς τοὺς δρόμους· τὸ ψῦχος ἦτο δριμύ. Ὅχι μακρὰν τῆς κατοικίας μου εἶδον ἐργάτας μὲ βλοῦζαν καὶ κασκέτον ἐργαζομένους ἐν σπουδῇ· ἄνδρες καὶ γυναῖκες εἶχον μαζεύθῃ τριγύρω καὶ παρηκολούθουν μετ' ἐνδιαφέροντος τὸ ἔργον των.

— Τί τρέχει; ἠρώτησα προστεθεὶς κ' ἐγὼ εἰς τὸν σωρὸν.

— Ἦλθε τηλεγράφημα πῶς θὰ καταιβᾷσῃ πολὺ νερὸ, ἀπήνητησεν εἰς· ἂν ξεχειλίσῃ τὸ ποτάμι θὰ πλημμυρίσῃ ὁ δρόμος· γι' αὐτὸ θὰ στήσουν ἓνα ξύλινο γεφύρι· οἱ ἄνθρωποι θὰ περνοῦν πάνω 'ς αὐτὸ καὶ δὲ θὰ κλειστοῦν μὲς 'ς τὰ σπίτια τους.

Ἀνέβην εἰς τὸ δωμάτιόν μου, ὅπου μὲ ἐπερίμενε ἡ θελκτικὴ ἀτμόσφαιρα δωματίου θερμοανθέντος ἀφ' οὗ ἀερίσθη καλῶς.

Εἰργάσθην μέχρι τῆς δωδεκάτης· τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἠτοιμαζόμεν νὰ κατακλιθῶ ἤκουσα φωνάς· ἔκυψα ἐκ τοῦ παραθύρου καὶ εἶδα ὅτι ἡ ὁδὸς εἶχε γεμίσει νερόν· ἄριστερὰ ἐγόγγυζεν ὁ Λάωτρα — εἰς τὴν συμβολὴν αὐτῆς καὶ τοῦ Σάαλ κεῖται ἡ Ἰένα — δεξιᾷ δ' ἐβρυχάτο ἀγρίως ὁ Σάαλ.

Δὲν μοῦ ἔκαμεν ἐντύπωσιν τὸ πρᾶγμα· κατεκλίθην καὶ ἀπεκοιμήθην ταχέως, ὡς ὅλοι οἱ κατάκοποι· ἐκοιμήθην δύο τρεῖς ὥρας. Ἄλλ' ἔξαφνα, ἀρτυπνίζομαι βιαίως· ἰσχυροὶ κλονισμοὶ σείουν τὴν θύραν μου· μία φωνὴ τὴν ὅποιαν ἐνόουν ὅτι ἦτο περιδείης, ἢ φωνὴ τῆς γραίας οἰκοφυρᾶς μου, ἐκραύγαζε:

— Herr Doctor, Herr Doctor! Τὸ νερὸ ἀνέβηκε πολὺ! ντυθῆτε· γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ! τὸ νερὸ ἔφθασε ἕσα μὲ τὸ τρίτο σκαλοπάτι! . . .

(Ἔπεται τὸ τέλος)

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ

ἈΝΕΚΔΟΤΑ ἜΡΓΑ ΤΟΥ ΒΗΛΑΡΑ

Φίλε Κύριε Δροσίη,

Ἡ πρώτη ἔκδοσις τῶν ποιημάτων τοῦ Ἰω. Βηλαρῶ ἐγένεον ἐν Κερκύρᾳ (1827) ἐπιμελεῖα Ἀθανασίου Πολίτου καὶ Πλάτωνος Πετρίδου. Τὰ ἰδιόγραφα τοῦ ποιητοῦ περιῆλθον εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Κληροδοτήματος Πετρίδου Ἐπιτροπὴν, ὁ δὲ προϊστάμενος αὐτῆς λόγιος καὶ φιλόμουσος Ἀρχιεπίσκοπος Κερκύρας Εὐστάθιος εὐμενῶς μᾶς ἐπέτρεψε νὰ τὰ ἐξετάσωμεν, καὶ μᾶς ἔδωκε τὴν ἄδειαν νὰ δημοσιεύσωμεν ὅσα δὲν συμπεριλήφθησαν οὔτε εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς Κερκύρας οὔτε εἰς ἐκείνην τῆς Ζακύνθου (1871).

Ὡς ἀπαρχὴν τῶν ἀνεκδότων τούτων σᾶς στέλλομεν τὰ ἐξῆς ἀποσπάσματα, πολλῆς ἐκτιμῆσεως ἄξια, καθόσον εἰς αὐτὰ φαίνεται ὅτι ὁ Βηλαρῶς ἠθέλησε νὰ δοκιμασθῇ εἰς τὸν ἀνομοιοκατάληκτον δεκαπεντασύλλαβον, καὶ διότι, ἂν καὶ ἀνεπεξέργαστα, τὰ σχεδιάσματα ταῦτα φέρουν τὸν χαρακτῆρα ἀνωτέρας καλλιτεχνικῆς ἐργασίας.